

MIL ANYS DEL NOM DE NAVÀS

Josep Mª Badia i Masgrau

Pocs casos hi deu haver com el de Navàs, que com a poble té uns 150 anys i en canvi posseeix un nom mil·lenari com a mínim.

Serveixin aquestes ratlles com una petita commemoració d'aquests mil anys i alhora com un avanç dels estudis que duc a terme sobre la història de Navàs.

La primera cita escrita del nom de Navàs la trobem en un precepte de l'any 982 que el rei Lotari donà a prec de Seniofred, abat de Ripoll, confirmant les possessions d'aquest monestir. Al pla de Navàs, Ripoll tenia una propietat alodial anomenada "*Nabares*": "*In pago Bergitano, alodem quod dicitur Benevivere et Merles, Nabares et Serra*" (1). L'any 1011, en una butlla del papa Sergi IV, confirmant aquests mateixos béns, ja es denomina "*Nabars*" (2). A l'arxiu Parroquial del Mojal, un document de l'any 1622 identifica ben clarament aquesta propietat amb Can Vall, masia encara avui existent i situada en un turó a l'extrem nord-oest del poble: "*Joan Vall de Nabars, hereu propietari del mas Nabars*" fa una permuta de terres i parla del cens que paga a la Prepositura del monestir de Ripoll (3).

D'on surt el nom de Navàs? Sembla que prové del topònim pre-romà "*nava*", que significa pla voltat per muntanyes excepte per un cantó. Això concorda amb la geografia de Navàs i amb les restes ibèriques que hem localitzat vora Navàs i en concret a prop de Can Vall (4). Cal afegir-hi la conservació, en una petita vall al nord del poble, d'un topònim molt semblant, "*Navarons*", que seria un diminutiu de "*nava*" (aquí la geografia també ens ho il·lustra bé). Per tant, els íbers anomenarien el pla de

Navàs amb el mot "*nava*" i en època alto-medieval quan se situà un mas on hi ha Can Vall, aquest adoptà el nom de la zona. Aquesta procedència tan llunyana del nostre nom m'ha fet escriure al principi que és "*mil·lenari com a mínim*".

Des del segle XIV fins a l'actualitat, a l'Arxiu del Mojal, hem pogut rastrejar clarament l'evolució del nom de Navàs. Durant el segle XIV trobem escrit "*Nabars*" amb algun que altre "*Nabas*"; en el XV i el XVI surt només "*Nabas*"; al llarg del segle XVII reapareix en algunes ocasions "*Nabars*", però és d'ús normal "*Nabas*" i ja s'inicia la variant "*Navas*"; en els segles XVIII i XIX coexisteixen "*Nabas*" i "*Navas*", però es va imposant la segona grafia, que és la que arribarà fins els nostres dies.

Aquí cal plantejar l'inevitable dilema que fa cinquanta anys que pesa sobre el nom del nostre poble: actualment hem d'escriure Navàs o Navars? Si el nom ha evolucionat com tots (Nabares-Nabars-Nabas-Navas), per què hem de retrocedir a una forma antiga? (a més arbitrària ja que la grafia Navars no ha existit mai). Per què no recuperar també la "*b*"? Per què no "*Nabares*", que és l'inici?. Per què no escriure Muya, Masadela, Menresa, Balzarens, etc. grafies de la mateixa època de "*Nabars*"? Si els mateixos filòlegs no es posen pas d'acord, si l'Institut d'Estudis Catalans no aplica pas el mateix criteri per a casos semblants, si aquesta venerable Institució recomana però no imposa, si la Generalitat a l'any 1937 va concedir com a nom oficial del poble el de "*Navàs*", no hauria de ser el propi poble qui decidís com vol el seu nom? I el nostre poble ja fa temps que ho veu molt clar: NAVÀS.

Reprenem el fil de la història i vegem com es passà de la masia "Nabares" al poble de "Navàs".

En el segle XIV, al pla de Navàs hi havia ja sis masies disperses: Nabars, Oliver, Casanova, Soldevila, Pobla, Les Cases. A la vall de Navarons, Nabarons de dalt i Nabarons de baix. En els documents s'afegeix darrera del nom de la casa "... de Nabars" (o la grafia a l'ús). Excepte Les Cases, pertanyien a la parròquia de Sant Genís de Masadella, capella romànica del segle XII i casa pairal a uns 4 Km. a l'oest del pla de Navàs. El mas "Nabars" tenia prop de la casa una capella dedicada a Santa Eulàlia de Mèrida; sabem que en el segle XIV ja existia, però desconeixem els seus orígens i si havia exercit funcions parroquials; en el segle XVII encara estava en ús (6) i posteriorment es traslladà a l'interior de la casa.

Sembla que és entre la segona meitat del segle XVIII i la primera del XIX quan comença a configurar-se el primer carrer del poble de Navàs, el carrer de Migdia, amb les cases: "Batlló, Pasqual, Taxidó, Bisens Lladó, Farré, Pera Pons, March Lladó, Picons, Ton Mestra". L'any 1859, Navàs ja compta amb disset cases, entre les masies i les del carrer, i el

1889, una cinquantena. La gent que ve a instal·lar-se a Navàs en aquesta època es dedica a l'agricultura, sobretot cereals i vinya; aquest fet cal incloure'l dins de l'etapa d'expansió agrícola que té Catalunya durant els segles XVIII i XIX (7).

Durant els últims quinze anys de la dinovena centúria apareixen ja al poble els primers filadors i teixidors, que treballen a les colònies veïnes, i augmenta la gent dedicada al comerç. La primera indústria tèxtil de Navàs fou Cal Forcada, instal·lada l'any 1901.

Administrativament, Navàs en el segle XIX passa a formar part del municipi de Castelladral. Durant els anys vint del segle actual Navàs ja és la capital real, encara que no oficial, del municipi.

Eclesiàsticament, les cases de Navàs, que havien pertanyut en el decurs dels segles a Sant Genís i després al Mojal, l'any 1897 ja van tenir església pròpia, com a sufragània del Mojal; l'any 1906 es va constituir en parròquia autònoma.

Gràcies a la indústria i al comerç el poble emprendreà durant el primer quart del segle XX una forta creixença que li donarà ja el caràcter de poble modern.

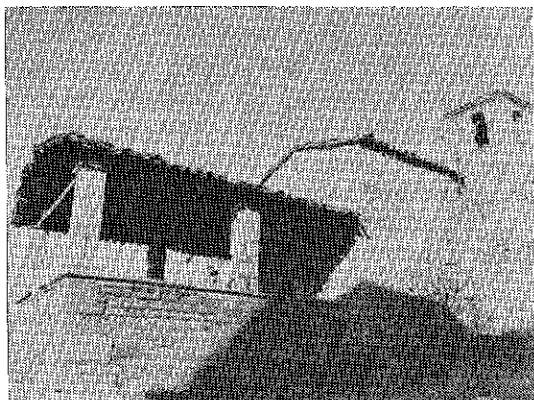
NOTES

- (1) Aquest document, l'original del qual és perdut, es conserva en còpia del segle XI al "*Manuscrit Vaticanus Latinus 5730*", folis 233 (anvers) i 234 (revers), de la Biblioteca Apostòlica Vaticana de Roma. Recentment n'he pogut obtenir una còpia. Se'n parla a "*Catalonia Monastica*", vol I pp. 70 i ss. N'hi ha transcripció a "*Els diplomes carolingis a Catalunya*" de Ramon d'Abadal, dins de "*La Catalunya Carolíngia*", vol II, 1ª part, pp. 166-174, Barcelona, I.E.C. 1926-50, i a "*Marca Hispànica*" de Pere Marca (1978) en edició facsímil de Ed. Base, Barcelona 1972, document 131, columnes 929-931.
- (2) Transcripció a "*Marca Hispànica*". Apèndix, document 165, columnes 983-987.
- (3) "*Protocol d'escriptures públiques de Climent Bacheller, rector del Mojal, 1604-1661*". 20 de Març de 1622.- Arxiu Parroquial del Mojal.

- (4) D'aquestes restes arqueològiques en donava notícia la meua comunicació "*Dades històriques i arqueològiques entorn de Navàs*", presentada a la XXVI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos.- Manresa 1981.
- (5) Arxiu Parroquial del Mojal, Lligall de "*Minutes notariais*", 1313-21.
- (6) A.P.M. "*Protocol . . .*"; un document de 5 de Març de 1617 diu que està en bon estat i que podrà continuar existint.
- (7) Totes aquestes dades procedeixen dels Censos i Padrons de l'Arxiu Municipal de Navàs.

L'ESGLÉSIA ROMÀNICA DE SANTA MARIA DE SERAROLS

Marc Vilarmau i Masferrer

Terme municipal: Súria
Bisbat: Vic

GEOGRAFIA

Itinerari: Cal agafar la carretera de Manresa a Cardona; aproximadament des del km. 12,7, just després de la segona casa de la colònia de Cal Fusteret, abans d'arribar a Súria, d'on surt un camí a mà dreta en no massa bon estat que, atravesant la via del tren, mena al cap d'1 km. a la casa rural de Serarols, on hi ha l'església.

Tot el conjunt queda aturonat, agafant una alçada de 385 mts., aixecant-se uns 87 mts. respecte al nivell del riu Cardener.

Aquest indret, no gaire lluny de les explotacions potàssiques de Súria, presenta un sòl ocupat per diversos conreus de secà alternats amb boscos de pi blanc.

La panoràmica que es divisa des d'aquí és excel·lent. Pel Nord es contempla una magnífica vista pirinenca, Coll de Jou i Port del Comte amb la Tossa del Cadí al fons. Per l'Est, les elevacions locals de Puig de Sants i Pujater. Per la banda de ponent, hom pot observar les serres de Castelladral i Sant Mateu de Bages, mentre que el Sud-Est l'ocupa el Montcau i les serres de Mura i Talamanca.

HISTÒRIA

Aquestes contrades ja foren ocupades per diverses civilitzacions antigues. Malgrat que no s'hagin intensificat aquests estudis, podem constatar l'existència de civilitzacions des de l'època de la pedra tallada, tal com ho demostren els diversos sílex i se-